

ART KIRURGIJA U RESTAURATORSKOM ZAVODU U SPLITU UPRAVO SE OBNAVLJA REMEK-DJELO OKO ČIJEG SE AUTORSTVA JOŠ DVOJI

Je li 'Bogorodica, sveci i donatori' rad Palme Mladeg?

Čije je remek-djelo iz katedrale koje je don Frane Bulić nazvao najljepšom splitskom slikom?



Ulje na platnu, koje je izvorno stajalo iznad nadbiskupskog trona u koru splitske prvostolnice, dosad se pripisivalo Tintoretu, Tizianu i Palmi Mladem

DAMIR ŠARAC
JOŠKO PONOŠ
/HANZAMEDIA

Dogodi se, ali ipak rjeđe, da se u radionici splitskog odjela Hrvatskog restauratorskog zavoda nadu dva remek-djela slikarstva starih majstora koje su dalmatinski gradovi nabavljali s velikom pažnjom, posebno vodeći računa da katedrale budu opremljene vrhunskim radovima onog doba. Takav je slučaj s dva ulja na platnu koja promatramo u društvu Josipa Delića, restauratora s bogatim, tridesetogodišnjim iskustvom na obnovi i spašavanju dalmatinske umjetničke baštine: upravo je završio minuciozni rad na velikoj slici "Sve-

ti Augustin i blaženi Augustin Kažotić" iz trogirске katedrale, a započinje restauraciju "Bogorodice s djetetom, sv. Ivanom Krstiteljem, sv. Franjom Asiškim i donatorima", koja je izvorno stajala iznad nadbiskupskog trona u koru splitske prvostolnice. Prva oltarna pala je datirana i potpisana, nastala je 1599., a naslikao ju je **Jakov Palma Mladi** ili Jacopo (Nigreti) Palma ili Giovane (1548. – 1628.), poznata ime venecijanskog manirizma, koji je u svoje vrijeme bio pravi "hit-maker", vrlo tražen i popularan slikar čijih je radova nekolicina u dalmatinskim crkvama. Splitska slika još uvijek nema sa sigurnošću određeno autorstvo, ali dosad se pripisivala slavnom trojstvu mletačkog baroknog slikarstva: Tintoretu, Tizianu i opet Palmi Mladem! No, možda bude i iznenađenja... Restauratori su poput kirurga, objašnjava nam Delić, nji-

hov posao uključuje sate i sate pažljivog rada sa skalpelom kojim se skidaju stari slojevi prljavštine i loših "restauracija" iz prošlosti, snimanja umjetnina rendgenskim, UV i infracrvenim zrakama, izrade sondi, krpjenja napuklina, rupa i izrezotina, te biranja pigmenta kako bi starim, prevrijednim slikama donijeli novu svježinu i život. Tako je bilo i s trogirskim "Sv. Augustinom i bl. Augustinom", velikom oltarnom palom dimenzija 270x127 centimetara, koja je izvorno bila dio drvenog oltara u katedrali sv. Lovre. Izvorni oblik slike bio je pravokutan slučajnim završetkom, od 1873. do 1883. bila je na popravku u Beču, kad je stari oltar uklonjen. Zbog toga je slika izgubila izvorni oblik, nadodano joj je uz rubove novo platno, a kad je vraćena u katedralu postavljena je na kameni pilastar kao potpuno pravokutna, odnosno prilagođena drukči-

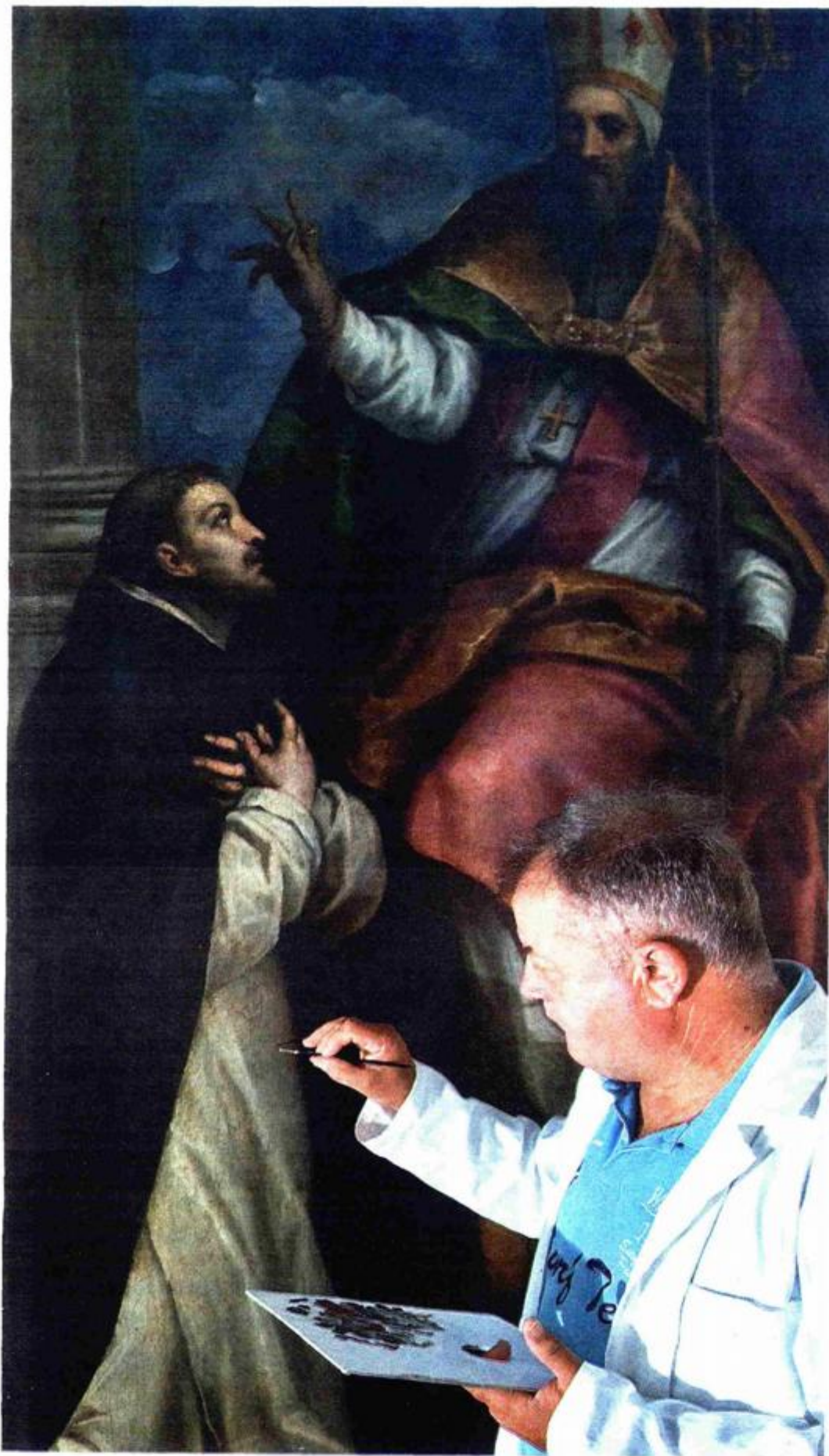
jem prostoru. S vremenom su se na njoj pojavila oštećenja, bojani sloj se počeo osipati i odvajati od podloge na kojoj je slikana i bila je nužna restauracija. Nakon sanacije oštećenja i uklanjanja prljavštine i potamnjelog laka koji je Palminu boju prekrpio do neprepoznatljivosti vraćen joj je izvorni kolorit – opisuju Delić.

Povijest splitske slike

Povjesničar umjetnosti, akademik Radoslav Tomić opisao je ovu sliku, navodeći da je trogirski povjesničar **Ivan Lucić** (1604. – 1679.) izvjestio: "Nadodati ću samo to da je (bl. **Austinu Kažotiću**, rodom Trogirani- nu, biskupu Zagreba i Lucerne, proglašenim blaženim 1702.) u trogirskoj katedrali u našim danima **Duje Kažotić** podigao oltar sa slikom naslikanom rukom **Jakova Palme Mladega**, slavnoga mletačkog slikara". - Oltarna pala **Jakova Palme Mladega** važna je dopuna iko-

nografiji Trogirana **Augustina Kažotića**, posebno jer ju je naručio blaženikov daljnji potomak **Duje Kažotić**. To je dokaz da se glas o blaženikovu uzornu životu očuvao i poštovao u obiteljskoj i zavičajnoj sredini – zaključuje akademik Tomić. A povijest splitske slike kojoj predstoji restauracija, s prikazom Bogorodice, svetaca i dvojice donatora (mletački slikar, ulje na platnu, oko 1600.) još je zanimljivija. U radu akademika Tomića nalazimo kako je spominje **Dujam Srećko Karaman** 1880. godine, navodeći kako se nalazi iznad biskupskog trona, a smatra se Tintoretovim djelom, dok u drugoj prigodi **Karaman** donosi kako se drži da je riječ o autoru **Palmi**. U "Vodiču po Splitu i Solinu 1894." autora **Jelića, Rutara i Bulića** stoji kako je ova slika "valjda najljepša u Splitu, vjerojatno **Palme Mladega**". No **Ivo Delalle** 1921. upozora-

va kako po izvedbi i tehnici njezin autor ne bi bio **Palma Mladi**, te drži kako je ona rad nekog drugog majstora venecijanske škole koja je imala svoj centrum oko **Tiziana**. Delalle je dvojicu (donatora) na slici prepoznao kao mletačkog senatora i mletačkog patricija, kao braću iz visoke obitelji... **Kruno Prijatelj** je pak smatrao kako je vjerojatno riječ o splitskim plemićima. Ukazuje se zapravo na tri pitanja: tko je autor splitske slike, tko su dvojica muškaraca prikazanih u srednjem planu u svečanoj, reprezentativnoj i službenoj odjeći predstavnika državne vlasti, te konačno kako je slika dospjela u katedralu sv. Dujma (...) Zaista ta dva lika na rubovima slike, likovno najvredniji njezini dijelovi zanimljivi su za cjelovito razumijevanje jer bi njihovo ispravno identificiranje pomoglo da se shvati društveni i politički kontekst toga doba u mletač-



KAD SE OSVRNEM NA SVE ŠTO SAM RADIO U CIJELOJ DALMACIJI, ALI NARAVNO I PREDANI RAD MOJIH VRIJEDNIH KOLEGA, MOGU BITI PONOSAN, DA STOPUT MOGU BIRATI STRUKU UVIJEK BIH IZABRAO RESTAURACIJU, KAŽE DELIĆ



kom Splitu – iznosi akademik Tomić, podsjetivši kako su kao moguće rješenje likova donatora bila uključena i dva splitska plemića, **Frane Alegretti** i **Ivan Krstitelj Boccareo**, predstavnici splitskih građana u Veneciji, gdje se spominju 1598., ali po njemu nije uvjerljivo da bi se njih dvojica dali portretirati na tako svečan, paradan način s prerogativima vlasti i moći, u odjeći kakvusu nosili predstavnici mletačke vlasti, a ne lokalni plemići građani.

Rasprava povjesničara

Akademik Tomić, analizirajući sliku, zaključuje kako ona ne pokazuje osobine slikarstva **Palme Mladega**, te autorstvo hipotetski usmjeruje prema **Antoniju Vassilacchiju** znanom kao **L'Aliense**, Grku koji se 1571. doselio u Veneciju i školovao najprije kod **Paola Veronesea**, a zatim kod **Jacopa Tintoretta**, koji će bitno odre-

điti njegovo slikarstvo. Povjesničari umjetnosti očit će još raspravljati o prekrasnoj, ali misterioznoj slici iz splitske katedrale, a nadamo se da će im pomoći i restauratorsko "rasvjetljavanje" umjetnine koju su stoljeća potamnijela, što je zadaća **Josipa Delića** u budućnosti. Ufamo se u uspjeh, kao što je uspio osvijetliti na desetke dalmatinskih umjetničkih djela. Kad je počeo nabrajati što je sve restaurirao, popisu nema kraja: samo u trogirskoj katedrali slike **Bartolomea** i **Benedetta Code**, **Ridolfija**, **Sagomana**, **Pitterija**, **Molinarija**, **Lazarinija**, pa iz franjevačke crkve na Poljudu **Francesca** i **Girolama da Santa Crocea**, čiji je poznati poliptih s **Bogorodicom** i **svecima**, među kojima je i općepoznati lik **svetoga Dujma** s maketom grada u ruci, pa **Benedetta Diane** – jednog od najstarijih ulja na platnu u Dalmaciji iz 1520. godine,

ali i znamenite **Bogorodičine** slike **Mihovila Luposignolija** sa svecima i povijesnim osobama, među kojima je i lik **Muhameda**, a koji je prema ljudskoj predaji spasio samostan od turske paleži, pa onda **raspelo Jurja Petrovića** iz XV. stoljeća, kao i slikano **raspelo Blaža Jurjeva Trogirana**... Restaurirao je i mlade umjetnine poput slike **Vlaha Bukovca**, **Celestina Medovića**... - Kad se osvrnem na sve što sam radio u cijeloj Dalmaciji, ali naravno i predani rad mojih vrijednih kolega, mogu biti ponosan, da stoput mogu birati struku uvijek bih izabrao restauraciju. Zamislite vi čarolije: umjetničkim djelima koja su toliko oštećena ili prekrivena slojevima da ih se ne može više prepoznati, vraćamo život, sjaj, ostavljamo ih za budućnost. Jest velika odgovornost koja zahtijeva i dugo, dugo iskustvo, ali je i nepojmljiv užitek – kaže restaurator **Delić**.

Restauracija 'Gospa Sinjske'

Među mnogim umjetninama kojima je vratio stari sjaj **Josip Delić** ipak će s ponosom istaknuti kako mu je najvažnija bila restauracija slike "Gospa Sinjska", koja je u Sinj stigla iz Rame, a pretpostavlja se da je nastala u Veneciji u XVI. stoljeću. Na svojim putešestvijama, jedno je vrijeme 1688. slika s **fratrima** bila i na splitskom **Sustipanu**, a od 1691. trajno se nastanila u Sinju. - Zanimljivo je kako je fratri nisu prenosili zarolanu, nego presavijenu, što se moglo prepoznati tijekom analize na restauraciji prije 12 godina, a koja je trajala tri mjeseca. S posebnom pažnjom sam radio na njoj; izradili smo fotodokumentaciju postojećeg stanja, snimali je UV-zrakama, rendgenom i infracrvenim zrakama. Potom je fiksirano lice slike, poduzeto je mehaničko čišćenje



pozadine platna, fiksiranje sloja boje, čišćenje lica od naslaga voska, lakova i uljanih preslika, sanirano je izvorno platno, izrađen novi okvir, retuširan slikani sloj, postavljen zaštitni lak, zamijenjena postava na kojoj su zavjetni darovi... Ali iznad svega, meni koji sam porijeklom iz Graba, dakle iz Cetinske krajine, bila je životna čast što sam imao priliku restaurirati našu najveću svetinju. To je najmanje što sam mogao učiniti za našu Gospu Sinjsku, radio sam s neizmjernom ljubavlju, kao zavjet – ističe **Delić**.